

Ένας από τους ζωγραφιστούς Εγγίλους πίνακες που βρέθηκε στη σπηλιά, με σπηινή θυσία (6ος αι. π.Χ.).

ΣΠΗΛΑΙΟ ΠΙΤΣΩΝ

Στόν όρεινό όγκο του Μαύρου Βουνού (άρχαιοι Χελιδορέα), που ύψώνεται πίσω από τή χωριά Πιτσά και Κάτω Λουτρό της Κορινθίας, άνοιγεται ή «Σπηλιά του Σαφτουλή», όπως τήν όνομάζουν οι ντόπιοι. Είναι τό γνωστό στή βιβλιογραφία ώς Σπήλαιο Πιτσών, σημαντικόσ τόπος λατρείας στήν Άρχαιοτήτα, όπως έδειξαν τή πλούσια εύρηματα - άφιερώματα που έφεραν στό φώς οι άρχαιολογικές άνασκαφές στή δεκαετία του '30. Άκολουθώντας κανείς τόν άμαξιτό δρόμο από τό Κάτω Λουτρό έως τό χωριό Καρφιώτισσα και από εκεί, πεζοπορώντας πρός τή δυτικά περίπου γιά μία ώρα, άντικρίζει, μισοκρυμμένα μέσα στό θράχια και στούς άγριους θάμνους, τό άνοιγμα τής σπηλιάς που έχει πλάτος 1,50 μ. (ύψόμετρο τής σπηλιάς περίπου 800

μ.). Άπότομη κατωφέρεια όδηγει στήν πρώτη αίθουσα τής σπηλιάς που έχει μήκος κάπου 40 μ., πλάτος κάπου 30 μ. και ύψος κάπου 15 μ. Ό λιθωματικός στολισμός του σπηλαιού είναι έντυπωσιακόσ. ΝΑ τής μεγάλης αίθουσας άνοιγεται μεγάλο θάραθρο, ενώ πρός τή ΒΔ άρχίζουν δύο διάδρομοι, που τούς χωρίζει πέτρινο παραπέτασμα καταστόλιστο μέ σταλακτίτες. Έκεί που ένώνονται οι δύο διάδρομοι σχηματίζεται δεύτερη αίθουσα μέ μικρό άνοιγμα στήν όροφή τής. Στενός διάδρομος όδηγει από αύτήν τήν αίθουσα πρός τό θάθος του σπηλαιού, που μένει ακόμη άνεξερεύνητο.

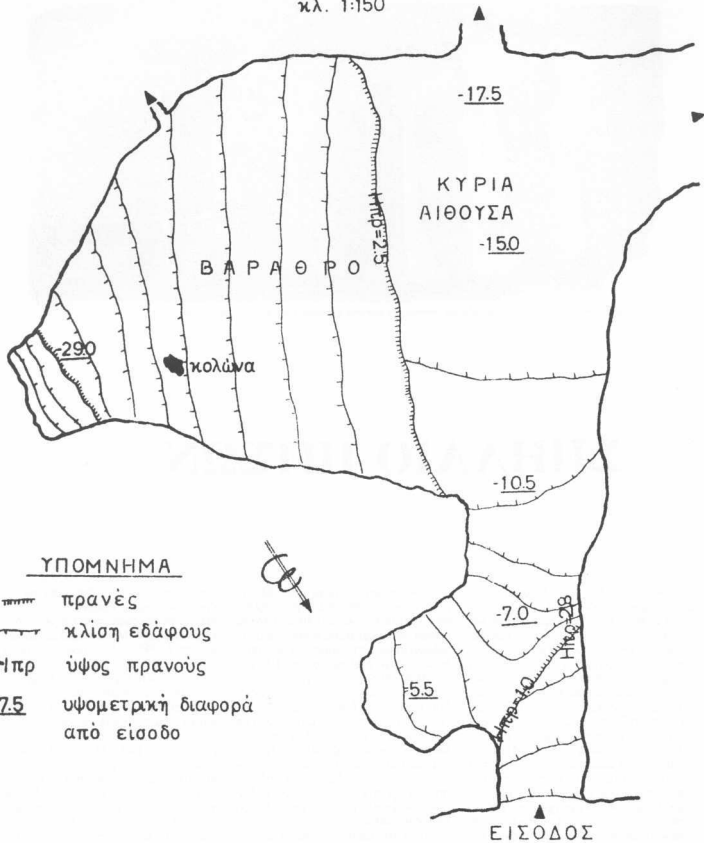
Τό 1934 τυχαία άνακάλιψη του σπηλαιού από βοσκούς τής περιοχής και παράδοση ποσότητας ειδώλιών που είχαν βρεθεί μέσα σ' αυτό όδήγησε

τήν Άρχαιολογική Ύπηρεσία σέ μικρή άνασκαφική έρευνα.

Μέ τίς άνασκαφές, που έκανε ό τότε έπιμελητής Μ. Μισός μαζί μέ τό μακαρίτη Α. Όρλάνδο, άποκαλύφθηκαν πάρα πολλά άφιερώματα. Άνάμεσα τούς συγκαταλέγονται πολλά γυναικεία πήλινα ειδώλια, που χρονολογούνται από τόν 7ο έως τό 2ο π.Χ. αιώνα. Ένα κεφάλι ειδώλιου είναι στολισμένο μέ στεφάνι από παπαρούνες και ένα άλλο ειδώλιο παριστάνει γυναικία έγκυο. Έκτός από τή γυναικεία ειδώλια, βρέθηκαν ειδώλια αστύρων και ζώων (σκύλοι, άλογα, χοίροι, χελώνες, σκαντζόχοιροι, περιστέρια, πετεινοί, τριτζικια και σφίγγες). Βρέθηκαν επίσης πολλά θραύσματα και δλόκληρα άγγεία, όπως κορινθιακοί άρύβαλλοι, μία πυξίδα κορινθιακού έργαστηρίου μέ

ΣΠΗΛΑΙΟ "ΠΙΤΣΑ"

κλ. 1:150

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- πραινές
- κλίση εδάφους
- Ηπρ ύψος πραινούς
- 7.5 υψομετρική διαφορά από είσοδο

παράσταση χορού γυναικών (α' μισό βου π.Χ. αιώνα), άπτικές μελανόμορφες λήκυθοι και μεγάλοι άριθμοί από μικρούς σκύλους. Έκτός από ένα μικηναικό όστρακο δέν αναφέρονται εύρηματα προϊστορικών χρόνων. Στά αντίκειμενα από μέταλλα συγκαταλέγονται χάλκινοι καθρέφτες, φιδιόχορμα βραχιόλια, ένας πέλεκυς, ένας λύχνος και νομίσματα της Κορίνθου και της Σικυώνας. Μαζί με τά πιά πάνω εύρηματα συμπεριλαμβάνονται και πολλοί όστραγάλοι ζωών.

Η σταθερή θερμοκρασία του σπηλαίου, καθώς και η ύγρασία δημιούργησαν κατάλληλες συνθήκες για τη διατήρηση άντικειμένων από ύφανση και έξυλο, ύλικά που σπάνια βρίσκονται σε άνασκαφές στόν έλληνικό χώρο. Ένα κομμάτι ύφανση, που βρέθηκε στις θαυότερες επιχώσεις, ήταν βαμμένο με πορφυρά. Βρέθηκαν μικρές έξυλινες πυξίδες με έγχρωμη διακόσμηση και σύμπλεγμα έξυλινον άναγματοιδίων. Αυτό παρουσιάζει δύο γυναικείες μορφές: μία (πρός τά άριστερά) καθιστή και μία (προς τά δεξιά) όρθια, της όποιας δέν ώθηκε τό κεφάλι. Σύμφωνα με τόν Όρλάνδο, τό σύμπλεγμα παρίστανε Δημήτρα και Κόρη. Τό πιά σημαντικό, όμως, εύρημα, στό όποιο και χρωσάται τό σπήλαιο τή φήμη του, ήταν τέσσερις γραπτόι έξυλινοί πίνακες, μοναδικά δείγματα ζωγραφικής πάνω σε έξυλο, που μός κληροδότησε η άρχαία έλληνική τέχνη. Δυστυχώς, μόνο ένας σώθηκε ολόκληρος, ενώ οι άλλοι τρεις άποσπασματικά.

Ό καλύτερα σωζόμενος πίνακας παρουσιάζει πομπή θυσίας με γυναικείες και παιδιά. Οι μορφές έχουν άποδοθεί με έντονα χρώματα πάνω σε λευκό φόντο. Στά δεξιά παριστάνει λίθινος θωμός με κρατεύτες και μπροστά στό θωμό γυναικεία μορφή που φοράει πέπλα και ύμάτια. Στά δεξιά της χέρι κρατάει κορινθιακή πρόχοι, για τίς χόες και με τό άριστερό στήριζει πηλίνο δίσκο στό κεφάλι της γεμάτο λατρευτικά σκεύη, για τί θυσία. Άκολουθούν τρία άγόρια. Τό πρώτο, νεότερο στην ηλικία, κρατάει με κόκκινη κορδέλα τό ζωο της θυσίας, μία προβατίνα. Τά δύο άλλα άγόρια παίζουν μουσικά όργανα, τό ένα οχτάχορδη λύρα και τό άλλο αυλό, που στήριζεται στό στόμα του με πορδεία. Πίσω από τά άγόρια ακολουθούν δύο γυναικείες που φορούν πέπλα και ύμάτια. Στά δεξιά τους χέρι κρατούν κορδέλες και κλαδιά μυρτιάς, ενώ τό άριστερό τους χέρι είναι ύψωμένο σε στάση προσευχής. Πιο

πίσω ακολουθεί άλλη μορφή της όποιας δέν σώζεται τό κεφάλι (κατά τόν Όρλάνδο είναι γυναικεία, ενώ κατ' άλλους είναι άντρας). Η τελευταία αυτή μορφή είναι καλυμμένη ολόκληρη με γαλάζιο ύμάτιο, και στό άριστερό χέρι κρατάει κλαδί μυρτιάς. Στά πάνω μέρος του πίνακα σώζεται τμήμα επιγραφής σε άρχαίο κορινθιακό αλφάβητο «... άνέθηκε ταις Νύμφαις». Λείπει τό όνομα τό άνάβετη. Οι γυναικείες πίσω από τους μουσικούς όνομάζονται Ευθύδικα και Ευκόλις. Τό όνομα της πρώτης γυναικείας διαβάζεται πιθανώς Έβε-λόνη. Στά δεξιά άκρο του πίνακα και πάνω από τό θωμό σώζεται τμήμα επιγραφής «... ό Κορίνθιος». Πρόκειται για τό ζωγραφικό του όποιο δέν σώθηκε τό όνομα. Με βάση τίς επιγραφές ό πίνακας χρονολογείται από τό 540/530 π.Χ.

Στό δεύτερο πίνακα άπεικονίζονται τρεις γυναικείες, η μία δίπλα στην άλλη. Σώζεται τό κάτω μέρος του σώματός τους. Φορούν ποδήρεις χιτώνες και είναι σκεπασμένες με τό ίδιο πορφυρό ύμάτιο. Πλούσια κεντήσια στολίζουν τά ένδύματά τους. Μπρόστα στις γυναικείες σώζεται τμήμα επιγραφής «... άνέθηκε ταις Νύμφαις». Ό πίνακας αυτός χρονολογείται από τά ίδια χρόνια με τόν προηγούμενο. Στόν τρίτο πίνακα άπεικονίζονται επίσης τρεις γυναικείες μορφές, από τίς όποιες διακρίνεται μόνο τμήμα τών ένδύματων πλούσιο σε πτυχές και κεντήσια. Ό πλούτος τών πτυχών οδηγεί στό νά χρονολογήσουμε τόν πίνακα ότι ανήκει στό τελευταίο τέταρτο του βου π.Χ. αιώνα.

Ό τέταρτος πίνακας, που σώζεται άκέραιος, διατηρεί μόνο τμήμα της παράστασης προς τί δεξιά πλευρά του. Διακρίνονται δύο ομάδες γυναικών που συζητούν. Άπό τίν ομάδα προς τά δεξιά σώζονται τά κεφάλια και μέρος του σώματος ενώ από τίν ομάδα προς τά άριστερά σώζονται μόνο τά κεφάλια. Οι γυναικείες της δεξιάς ομάδας είναι καλυμμένες με ύμάτια που αφήνουν νά φανούν τά ένθάβα μαλλιά τους. Πάνω από τά κεφάλια τών γυναικών διακρίνονται άποσπασματικά επιγραφές με τά όνόματά τους. Τό όνομα Τελέσοιο, που σώζεται άκέραιο, είναι πατρωνυμικό και αναφέρεται προφανώς στόν πατέρα μίας από τίς γυναικείες. Ό πίνακας χρονολογείται από τά τέλη του βου π.Χ. αιώνα.

Στό δεύτερο μισό του βου π.Χ. αιώνα τά κεραμικά έργαστήρια της Άθήνας κυριαρχούν στις τότε γυναικείες άγορές και παράλληλα σμωσώνεται η

παρακή τών κορινθιακών έργαστηρίων. Παρ' όλ' αυτά η ζωγραφική παράδοση στην Κορίνθια δέν χάνεται, αλλά συνεχίζεται άκμαία τουλάχιστον για άλλη μία γενιά, όπως επιβεβαιώνεται από τους πίνακες του σπηλαίου τών Πιτσών.

Άπό τίς επιγραφές των πινάκων και τά άριερωμάτα είναι φανερό ότι στό σπήλαιο λατρεύονταν οι Νύμφες, θεότητες του τοκετού «γενεθλιάδες» και κουροτρόφοι. Νύμφες είχαν παριστάνει στη λεχώνα Ρέα, μητέρα του Δία. Μία από τίς Νύμφες ήταν και η Μαία, μητέρα του Έρμη, που γεννήθηκε σε σπήλαιο. Συχνά μαζί με τίς Νύμφες λατρεύονταν στό σπήλαιο ό Πάν και ό Διόνυσος, μεγαλύτερος και αυτός από τίς Νύμφες. Ειδώλια σατύρων που βρέθηκαν στό σπήλαιο επιβεβαιώνουν τί λατρεία του Διόνυσου.

Γιά αιώνες (από τόν 7ο π.Χ. αιώνα έως τά χρόνια της Ρωμαϊκρατίας) οι ύποθήφεις μητέρες της περιοχής έπαيران τό δυσπρόσιτο μονοπάτι προς τό σπήλαιο, για νά έξευμενίσουν τίς θεότητες με θυσίες και προσφορές. Δυστυχώς, τό πλούσιο ύλικό αυτόν των προσφορών, που τό έφεραν στό φώς οι άνασκαφές του 1934, παραμένει άκόμη άδημοσίευτο!

Κων/νος Α. Ζάχος

Έπιμελητής Αρχαιοτήτων

The Cave at Pitsa

C. Zachos

The excavations of 1934 in a cave near the village Pitsa, Corinthia, Peloponnese, directed by M. Mitsos and A. Orlandos, brought in light important archaeological finds that date from the 7th century BC to the Roman period. Among these finds most worth mentioning are numerous terracotta figurines (mainly of females), vases, bronze objects and two wooden statuettes. However, the most significant find were the four colour paintings of the 6th century BC. The Nymphs, protectors of the pregnant women, as well as the god Dionysus were worshipped in the cave as can be concluded on the basis of the satyr idols produced by the excavations.